

Antwerpen, Sint-Laurentiuskerk – Volledige beschrijving

Leikwartier – Markgravelei 93, 2018 Antwerpen

Inhoudsopgave

DE GESCHIEDENIS.....	2
De patroonheilige: Laurentius.....	3
DE ARCHITECTUUR	3
De toren.....	4
De koepel.....	4
Het exterieur	4
De binnenarchitectuur	5
De binneninrichting.....	6
Het meubilair.....	6
De kapellen.....	7
De glasramen.....	8
Bronverantwoording	10
Bibliografie:	10

Antwerpen, Sint-Laurentiuskerk – Volledige beschrijving

Leikwartier – Markgravelei 93, 2018 Antwerpen

DE GESCHIEDENIS

Het **Leikwartier** ten zuiden van de Antwerpse Spaanse omwalling wordt in de 16de eeuw ontworpen door de ambitieuze bouwondernemer Gilbert Van Schoonbeke (1519-1556) die ook andere nieuwe wijken in de stad realiseert. Het Leikwartier groeit uit tot een hovenkwartier met lusthoven van de rijke Antwerpse burgerij. Tot het midden van de 17de eeuw ressorteert de wijk onder de Sint-Jorisparochie, die binnen de wallen ligt.

In 1659 tekent de bisschop van Antwerpen, Ambrosius Capello, de stichtingsakte van de nieuwe zelfstandige **Sint-Laurentiusparochie**. Het is de oudste, volwaardige parochie die in Antwerpen wordt opgericht buiten de Spaanse omwalling.

Oorspronkelijk strekt de parochie zich uit over het grondgebied van de huidige federatie Antwerpen-Zuid, die nu zeven parochies omvat: de Heilige Geest, Sint-Jan de Doper, Sint-Laurentius, Sint-Michiel en Petrus, Sint-Bernardus, Sint-Catharina en Christus Koning.

De huidige **kerk** is reeds het vierde kerkgebouw. De eerste twee parochiekerken waren gelegen op wat nu de Fransenplaats is; de derde en de vierde kerk daarentegen liggen op de huidige plaats: de hoek van de Van Schoonbekestraat en de Markgravelei.

Een **eerste bescheiden kerkgebouw** (met kerkhof), gelegen waar nu de Fransenplaats is, wordt reeds in 1671 vergroot. Amper 100 jaar later wordt ze afgebroken. Een **tweede, grotere kerk** komt in 1777 op dezelfde plaats. Onder het Frans Bewind worden kerk en inboedel openbaar verkocht. In 1814 laat de Franse generaal Carnot ze samen met het grootste deel van het Leikwartier met de grond gelijk maken om het geschut op de stadsomwalling vrij spel te geven bij de verdediging van de stad.

Onder het Hollands Bewind, ontwerpt stadsbouwmeester Pierre Bruno **Bourla** (Parijs 1783 - Antwerpen 1866) in 1824-'25 een **nieuwe kerk in neoclassicistische stijl**. Deze **3de kerk**, gelegen op de plaats van de huidige kerk, is perfect oostwest georiënteerd en staat diagonaal op het perceel. De pastorie, in dezelfde stijl, is het enige woonhuis van Bourla dat vandaag nog bewaard is. Rond de kerk ligt een kerkhof waar hij ook begraven wordt. In 1892 verbouwt men de kerk van Bourla: de sierlijke voorgevel verdwijnt om plaats te maken voor een nieuwe met twee imposante westtorens. Amper 40 jaar later wordt ook deze kerk gesloopt.

Architect Jef Huygh (1885-1946) ontwerpt in 1927-'29 **de huidige, vierde kerk**: een 'monumentale parochiekerk met crypte'. Ze wordt in 1934 voltooid, maar de toren is pas afgewerkt in 1939. Ze staat nu op de rooilijn van de 2 straten en is bijgevolg georiënteerd naar het **zuidoosten**. De architect vindt zijn ideeëngoed bij de religieusmystieke kunstkring 'de Pelgrim'. In de architectuur komt dit tot uiting door de zoektocht naar een evenwicht tussen techniek en vorm, waarbij het geestelijke in de vorm herkenbaar wordt.

De patroonheilige: Laurentius

In 257, onder keizer en christenvervolger Valerianus wordt Laurentius door Paus Sixtus tot diaken benoemd. Laurentius was verantwoordelijk voor het beheer van de gelden van de kerk en voor het uitdelen van de inkomsten onder de armen. Volgens de legende wou de keizer de rijkdommen van de kerk aanslaan. Laurentius antwoordde dat hij hem de rijkdommen van de kerk zou tonen. Daarop verzamelde hij de armen, zieken en kreupelen, dit tot woede van de keizer. Prompt werd hij aangehouden en gemarteld. Hij werd naakt op een rooster gebonden en verbrand.

Deze legende verklaart de keuze van Laurentius tot patroonheilige van de kerk: het 17de-eeuwse Antwerpen wordt immers overheerst door de Spanjaarden en moet een grote Spaanse troepenmacht dulden in de nabije citadel. De aanwezigheid van soldaten die vuurwapens gebruiken ligt dan ook aan de basis voor de keuze van de beschermheilige: Laurentius werd immers op het **vuur** geroosterd.

Laurentius wordt sinds de Middeleeuwen afgebeeld als een jonge man, als diaken met dalmatiek, als martelaar met een rooster en vuur, en een palm (cf. het glasraam ontworpen door J. Collette in 1957)

Zijn afbeelding komt vanzelfsprekend op meerdere plaatsen in de kerk voor. Buiten de kerk, naast het portaal in de Van Schoonbekestraat, staat het grootse beeld van de patroonheilige 'Sint-Laurentius-met-de-rooster', een werk van Lode Vleeschouwers (1900-1964).

DE ARCHITECTUUR

De kerk is een opmerkelijk monument in **neobyzantijnse** stijl met elementen in art-deco.

De toren

De stoere 64,26 m hoge, vierkante, vrijstaande **klokkentoren** is een echt baken in de stad. De 4 torenzijden worden elk vertikaal in twee gedeeld door een smal en hoog vensterraam dat bovenaan uitloopt in de galmgaten. Vanaf die hoogte versmalt de toren. Bij de tweede versnijding op 44 m hoogte flankeren 2 lancetvensters het centrale raam. De derde versnijding loopt aan elke zijde uit in een pseudopuntgevel, waaronder telkens een torenuurwerk staat, die de 3de versnijding benadrukt. Die wordt bekroond door 4 meer dan levensgrote **engelenbeelden** (3,25 m), uitgevoerd in 1939 door de Antwerpse beeldhouwer Antoon Damen (1902-1981) naar een ontwerp van architect Huygh. Zij stellen de 4 bazuinende engelen uit de Apocalyps voor als strijdvaardige torenwachters. Ten slotte loopt de toren uit in een **koepel** die rust op 8 zuiltjes, nog bekroond met een kruis en een weerhaan.

De koepel

Ook al is de toren bepalend in het stadbeeld, de koepel met zijn 18,5 m doormeter is zeker het meest opmerkelijke architectonische element van de kerk. Hij is, net als de centraalbouw, geïnspireerd op de vroegchristelijke byzantijnse kunst en meer bepaald op de Haya Sophia in Istanbul.

Het exterieur

Byzantijns is de centraalbouw met de grote 40 m hoge koepel die gedragen wordt door 4 dubbele stoere kolommen, geschraagd door massieve muren en steunberen.

Het gebouw is opgetrokken in donkerrode baksteen op een onderbouw van ruwe natuursteen, als 'gebouwd op een rots.'

Het stoere geheel wordt lichter en eleganter door de aanwending van witte hardsteen voor de markering van de gevel en de toren. Dit lijnenspel refereert naar de art-deco. Dit is ook waar voor de sobere, ranke witte beelden die nog de buitengevel van kerk en toren sieren.

Het grondplan is in de vorm van een Grieks kruis met ongeveer gelijke armen.

Aan de noord westzijde geeft een monumentaal rondboog **portaal** toegang tot een **atrium** dat naar kerk leidt. Het atrium wordt begrensd door de stoere **klokkentoren** en door de **doopkapel**. Een koepeltje bekroont beide.

In het portaal plaatst Joan Collette (Delft 1889-Nijmegen 1958) in 1956 het **mozaïek** van Christus als 'de Goede Herder'.

De binnenarchitectuur

Architect Hendrik Jozef Huygh (Antwerpen 1885-1946) vertrekt vanuit een **totaalconcept**. Hij ontwerpt zowel het gebouw als de ganse binneninrichting, het meubilair en de versieringen. Voor de uitwerking van de binneninrichting die in fases verloopt, doet hij beroep op verschillende eigentijdse kunstenaars.

Architect Jos Smolderen (1889-1973) volgt Huygh op in 1943.

Centraal in dit grootse gebouw staat het hoofdaltaar, net zoals Christus de centrale figuur is in de Kerk.

Architectuur, versieringen en meubilair worden uitdrukkelijk ontworpen op basis van een rijke **symboliek**, geïnspireerd door de Pelgrimbeweging (1924 - ca. 1930), die op zoek ging naar vernieuwing met aandacht voor een sfeervolle architectuur. Ook de getallensymboliek is overal aanwezig: de getallen 3, 4 en 7 komen geregeld terug.

Vier enorme dubbele pijlers dragen de grootse koepel. De kapitelen van de pijlers worden bekroond door 4 majestueuze beelden van Rik Sauter (1885-1952). De gevleugelde wezens refereren naar Bijbelse thema's (Ezechiël 1:5-27, Apoc. 4:1-11) en kregen de klassieke allegorische afbeeldingen van de vier evangelisten, de tetramorf: de mens voor Matteüs, de leeuw voor Marcus, het rund voor Lucas en de adelaar voor Johannes.

De cirkelvormige gaanderij wordt dan weer geschraagd door 12 kleinere, roodmarmere pijlers die symbool staan voor de 12 apostelen, de zuilen waarop de kerk gebouwd is (Apoc. 21:14; Ef. 2:19-21).

Ook in de grote, ronde bronzen kroonluchter verwijzen de 72 lampen naar de 72 discipelen van Christus (Luc. 10:1-23) (Al. H. Haan, 1877-1967).

Het symbool van de **pelikaan** komt zowel op steen als in brons talloze keren terug als symbool voor Christus' liefde.

De binneninrichting

Het meubilair

Opvallend onder de imposante centrale koepel is het verhoogde ronde **priesterkoor** dat afgerond wordt door een marmeren communiebank.

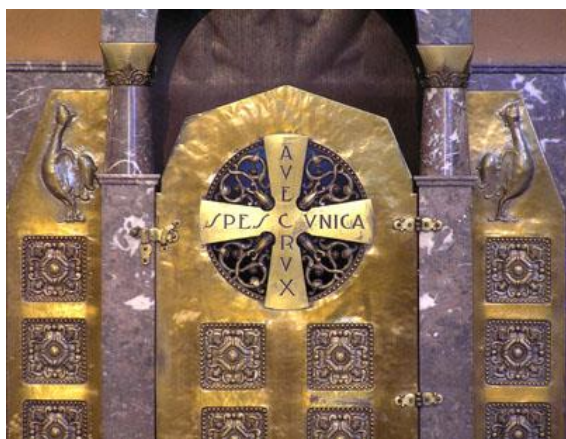

Het massief marmeren **hoofdaltaar**, dat overhuifd wordt door een groots baldakijn (ciborie), is ook een ontwerp van architect Huygh uitgewerkt door kunstatelier A. Bressers, Gent. Het altaar steunt op 8 korte marmeren zuilen bekroond door koperen kapitelen. Die zijn versierd met allegorische pauwen die uit een beker drinken waarop het Christusmonogram voorkomt. De pauw verzinnebeeldt de onvergankelijkheid.

Op het **bronzen kruis** boven het altaar is de gekruisigde Christus voorgesteld als verrezen Heer en Koning met kroon op het hoofd en in plechtstatig lang gewaad, naar vroegchristelijke traditie. In de kruisuiteinden staan de 4 evangelisten symbolisch uitgebeeld.

Boven het altaar is een imposante **koperen ciborie** aangebracht, met een opengewerkte rand, versierd met ranken en bloemen in koper en email. Een sierlijke, koperen balustrade sluit het koor af. Al dit koperkunstwerk op het hoogkoor, en de ambo's voor de evangelie- en epistellezingen, prachtige voorbeelden van art Deco vormgeving in een religieuze context, zijn ontworpen door de bouwmeester en vervaardigd in het atelier van Rie Haan, Antwerpen.

Het **sacramentsaltaar** in de apsis rust op korte marmeren zuilen met koperen kapitelen en wordt bekroond met een sacramentstoren. Ook op het deurtje van het tabernakel komt het symbool van de pelikaan terug. (R. Haan).

De 6 fraaie marmeren **biechtstoelen** zijn volledig in harmonie met de stijl van de kerk uitgevoerd. De deuren zijn prachtig werk in gedreven, gebronsd koper van de Luikse edelsmid Jean Wilmotte (1934). Aan de zijden van de biechtelingen staan koperen afbeeldingen van de kraaiende haan die alluderen op de verloochening door Petrus en het berouw. Boven de deur staat een groot kruis dat verwijst naar de vergeving van de zonden.

De kapellen

De zijkapellen, links en rechts van de apsis, worden in 1936 ontworpen door Gregorius de Wit. In 1941 worden de mozaïeken uitgevoerd door de Parijse firma Jean Gaudin.

Naast de O.-L.-Vrouwkapel aan de noordzijde, staat ook het genadebeeld 'O.-L.-Vrouw van Bijstand' waarvan het verhaal teruggaat tot in de 17de eeuw. Het is een typisch devotiebeeld dat op 'wonderbaarlijke' wijze alle stormen van de tijd heeft doorstaan.

De kapel aan de zuidkant is toegewijd aan de H. Theresia van het Kind Jezus, vereerd als patrones van de Missies. Het beeld geeft de heilige weer in de bruine pij van de Karmelietessen. Ze staat 'op de Schelde' en strooit rozen uit over de stad Antwerpen en de Sint-Laurentiuskerk. Rozen zijn haar traditionele attribuut, omdat ze op haar sterfbed beloofde rozen vanuit de hemel over de aarde te zullen strooien als teken van haar voorspraak.

Achteraan in de kerk is de Verrijzeniskapel in een boogvormige nis, in de stijl van de arcossolia in de catacomben waarin de sarcofaag of urn werd geplaatst. De mozaïekbekleding geeft voorstellingen weer van de 'Opwekking van Lazarus' (Joh. 11:23) en de 'Verrijzenis van de Heer Jezus' (Joh. 11, 25). De kapel is in 1956-'57 volledig uitgevoerd door de Nederlandse kunstenaar Joan Collette (Delft 1889-Nijmegen 1958).

De doopkapel, pas ingericht in de jaren '70 wordt gebruikt als weekkapel.

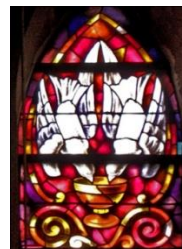
De 14 kruiswegstaties ontworpen door de Antwerpse kunstenaar en glazenier Eugeen Yoors (1879-1975), worden eveneens in mozaïek uitgevoerd (1956, Joan Collette). De achtergrond is steeds abstract byzantijns en goudgeel waardoor de Christusfiguur of de belangrijkste personages sterk naar voor komen.

De glasramen

Meer dan in vele andere kerken bepalen de opvallende brandglasramen de ruimtelijke en religieuze sfeer van het gebouw, niet in het minst door de heldere kleuren en de expressieve tekening van de figuren.

De koorapsis wordt gedomineerd door 6 decoratieve glas-in-loodvensters (1949, Jos Smolderen) in intense rood-, purper- en blauwschakeringen. Boven de abstracte tekeningen worden eucharistische symbolen voorgesteld: korenaren, druiven, de pelikaan, vis en brood (voor de vermenigvuldiging der broden), een lam en twee duiven die uit een kelk drinken.

Naast de zijkapellen worden 4 kleine herdenkingsglasramen (O. Calders) geplaatst in 1956. Het wapenschild van paus Pius XII wordt voor het Mariajaar van 1954 aangewend het wapenschild van kardinaal Van Roey voor het jubeljaar 1956. Aan de overkant prijkt het wapenschild van 2 parochiënen-bisschop, Mgr. Paul Schoenmaecker en Mgr. Jan Van Cauwelaert.

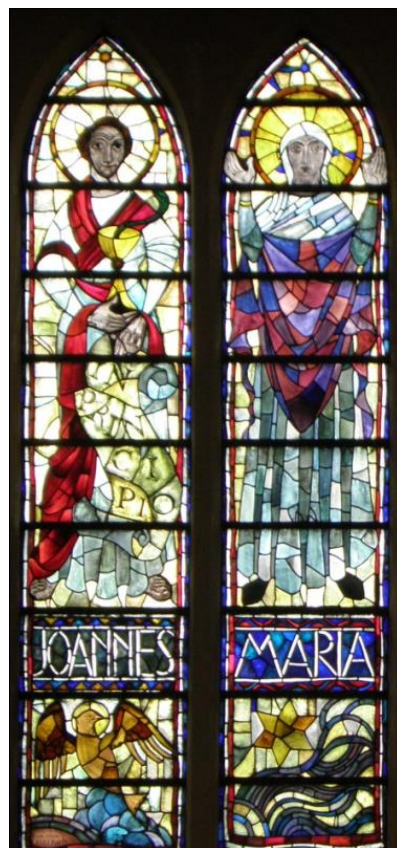
De noord- en zuidzijden worden beheerst door 2 grootse boogglasramen.

Bij het 'onbloedige offer', '*het Laatste Avondmaal*' (1956, Collette en Frans Slijpen) hebben de apostelen plaats genomen rond de tafel. Bovenaan in het raam zijn naar oude traditie ook oudtestamentische prefiguraties van de eucharistie weergegeven: links biedt een engel Elias brood aan (1 Kon. 19:4-8), rechts schenkt Melchisedech wijn aan Abraham (Gen. 17:18)

Aan de zuidzijde geeft het 'bloedige offer', de '*Calvarieberg*' weer (1965, F. Slijpen). Centraal staat het kruis waarop Christus gekroond wordt door 2 engelen. De achtergrond is ingenomen door de stad Jeruzalem, op de voorgrond door Maria en Johannes.

Op de tribune plaatsen J. Collette, F. Slijpen en J. Verheyen, tussen 1957 en 1964, 2 x 10 'heiligenramen', tegenover elkaar. Ze zijn oorspronkelijk ontworpen als een reeks heiligen uit de canon van de H. Mis. Andere ramen waarvoor Collette voorontwerpen maakte bleven onafgewerkt.

Al deze rechtstaande heiligen zijn Byzantijns geïnspireerde voorstellingen. Ze dragen een nimbus en hun attributen of martelwerktuigen. Bij de opstelling van de volgorde primeerde duidelijk de esthetiek en niet de belangrijkheid van de heilige. Hierbij een uitzondering voor Maria en Jozef die centraal staan, respectievelijk langs de noord- en zuidkant.

Antwerpen, Sint-Laurentiuskerk – Volledige beschrijving

Leikwartier – Markgravelei 93, 2018 Antwerpen

Bij de inrichting van de doopkapel tot weekkapel worden aan de westzijde ervan 2 glasramen geplaatst, beide met een kruismotief, en onderaan de afbeelding van brood en vissen, verwijzend naar de broodvermenigvuldiging (1975, J. Huet).

Met de viering van het 350-jarig bestaan van de parochie worden er 2 nieuwe ramen toegevoegd aan de zuidzijde (2009, Joost Caen).

De gekoppelde ramen bespelen het thema van de *'Verbondenheid'* alsook van het *'Heilig Vuur'* en het *'Levend Water'* uit de paaswake.

De verticale band op de scheidingslijn tussen de ramen, van rood naar goud, staat voor de Liefde onder de mensen en naar boven toe met God. Ze wordt doorsneden door de blauwe lijn van het *'Levend Water'*, bron van leven hier op aarde en verwijzend naar dé onuitputtelijke bron, Christus.

In de nieuwe glazen toegangsdeur (2009 – Joost Caen), vormen blauw en geel de hoofdkleuren.

Het grote kerkorgel met zijn ca. 3250 pijpen gebouwd door het bekende huis Bern. Pels en Zoon (Alkmaar/Lier) heeft een elektrisch-pneumatisch systeem van 3 handklavieren, een voetklavier, 62 handregisters, 124 registerdrukken en 46 stemmen. Het wordt ingespeeld in 1935, luistert nu de vieringen op en het wordt geregeld bespeeld tijdens concerten.

Antwerpen, Sint-Laurentiuskerk – Volledige beschrijving

Leikwartier – Markgravelei 93, 2018 Antwerpen

Bronverantwoording

Tekst: Thérèse Verschueren en Jan Vanes

Foto's KIK-IRPA, Jan Vanes, Marc Dehaese

Bibliografie:

Sint-Laurentiusparochie Antwerpen (1659-1984), Verzameling studies over de buurt, de parochie, de kerk.

75 jaar Sint-Laurentiuskerk, Karl Scheerlinck, geïllustreerd met talrijke foto's, Antwerpen, Sint-Laurentiusparochie, 2009.

Antwerpen, Sint-Laurentiuskerk – Volledige beschrijving

Leikwartier – Markgravelei 93, 2018 Antwerpen

Praktische informatie

1. Ingang

De kerk bevindt zich op de hoek van de Markgravelei en de Van Schoonbekestraat. Toegang via de Markgravelei (93) en via de Van Schoonbekestraat, 155 (zonder trappen). Hoofdingang voor plechtigheden, kant Van Schoonbekestraat (aan de trappen).

2. Vieringen

Zondag om 10.30 uur, hierna bent u welkom in de ontmoetingsruimte.

3. Sacramentele zorg

U wilt uw kind laten **dopen**?

U wilt dat het zijn/haar **eerste communie** doet
of dat het **gevormd** wordt?

U wilt inlichtingen over **verzoeningsvieringen**,
een kerkelijk **huwelijk**,
de **ziekenzalving**,
een kerkelijke **uitvaart**?

neem dan contact op met de **diaken**: Jozef Van Glabbeek, Markgravelei 95, 2018 Antwerpen tel 03/237 77 31

4. Openingsuren

Buiten de diensten is de kerk toegankelijk voor bezoek

→ zie op de website van de parochie: www.st-laurentius-antw.net

Rondleidingen met gids kunnen steeds aangevraagd worden voor groepen. Er wordt een bijdrage gevraagd voor de kosten.

5. Bereikbaarheid: Openbaar vervoer

Bus 30: halte aan de kerk, Markgravelei 93

Tram 6 en 2: halte Jan Van Rijswijcklaan, t.h.v. de Markgravelei

Bus 22: halte Lange Lozanastraat, t.h.v. Van Schoonbekestraat of Lokkaardstraat.

6. Bibliografie

- Sint-Laurentiusparochie Antwerpen (1659-1984)
Verzameling studies over de buurt, de parochie, de kerk
- "75 jaar Sint-Laurentiuskerk"
Karl Scheerlinck, geïllustreerd met talrijke foto's – 2009
te bestellen op het secretariaat of via mail

7. Informatie

Secretariaat: Markgravelei 93 – 2018 Antwerpen

Tel: 03/237 77 31

e-mail: st.laurentius.antw@skynet.be

web: www.st-laurentius-antw.net

Agenda

uitgebreid programma zie website: <http://www.st-laurentius-antw.net/Agenda.htm>